باڵەخانەی یاقوبیان لەنێوان ژیان و مردندا
هەرێم عوسمان

خوێندنەوەی هەر تێکستێکی ئەدەبی لە دیدی مندا ئازادییەکی فرە بەخوێنەر دەدات، بەتایبەت ئەو خوێنەرانەی خۆیان دەخوێننەوەو ڕەچاوی بڕیاری پێش خوێندنەوە ناکەن، بەواتا پێش خوێندنەوە هیچ حکومێکی پێشوەخت بەگرنگ نازانن، بڕیاردانی پێشوەخت بۆ هەرتێکستێکی ئەدەبی لەلایەك کوشتنی تێکستەکەیەو، لەلایەکی دییەوە بۆ ئەو جۆرە لەخوێنەر خۆ فریودانە، هەر لەم ڕوانگەیەوە خوێندنەوەی من بۆ ڕۆمانی باڵەخانەی یاقوبیان، خوێندنەوەیەکی تایبەتە، لەبەرئەوەی سروشتی تێکستە ئەدەبییەکان ئەوە دەخوازن هەر خوێنەرێك خوێندنەوەو ڕاڤەیەکی تایبەتی بۆ هەر تێکستێکی ئەدەبی هەبێت، لەبەرئەوە پێمگرنگە خوێنەری ئەم نووسینە خۆی ڕۆمانی ناوبراوی خوێندبێتەوە، نەوەك لە ڕوانگەی ئەم نووسینەوە حکوم بداتە هەم ڕۆمانەکە هەم ئەم نووسینە، گرنگی خوێندنەوەی ڕۆمانەکەش پێش ئەم نووسینە گرنگی خۆی هەیە، بۆچی گرنگە پێش خوێندنەوەی ئەم ڕاڤەیە بۆ ڕۆمانی ناوبراو خوێنەر ڕۆمانەکە بخوێنێتەوە؟
چونکە خوێنەر گرفتی بۆ دەسازێت، لەلایەك گرفتی تێگەیشتن بۆ خۆی دروست دەکات، لەلایەکی تر، گەر ئەو خوێنەرە بڕیاری دابێت، دووای خوێندنەوەی ئەم نووسینەم ئەوکات ڕۆمانەکە بخوێنێتەوە، ئەوا پێموایە ئەوکات گرفتی جێژی بۆ دەسازێت، لەبەرئەوەی ڕەنگە من لەم نووسینەدا ئاماژە بەهەندێ نهێنی بکەم، کە خوێنەر خۆی لە خوێندنەوەدا چێژ لەو ساتە دەبینێت کە نهێنییەکەی بۆ ئاشکرا دەبێت، ڕۆمانی باڵەخانەی یاقوبیان یەکێکە لەو ڕۆمانانەی خوێنەر دەتوانێت چەندین دەروازەو ڕەهەندی نوێ ببینێتەوەو لێکۆڵینەوەی لەسەر بکات، ئێمە لەم نووسینەدا لەسەر چەند ڕەهەندێك کارمانکردووە، کە خۆی لەم تەوەرانەی خوارەوەدا دەبینێتەوە.
"نەبوونی خەونی جیاواز"
سەرەتا پێم گرنگە چەند خەسڵەتێکی تایبەتی چەند کارەکتەرێکی ڕۆمانەکە دەستنیشانبکەم، دواتر کاری ئێمە لێکدانەوەی ئەو خەسڵەتانە دەبێت.
تەها شازلی+بوسینە سەیدی، دوو کەسێتی ناو ڕۆمانەکەن، ئەم دوو کەسێتیە، خۆشەویستی یەکدین، هەروەها خودانی(خاوەنی) ئیرادەی بەهێز نین (بەتایبەت تەها)، ئەم دووکارەکتەرە دۆگمابوون لەنێو تاك خەونو پێویستی ژیاندا(پارە پەیداکردن)...تەها شازلی خەونی ئەوەیە ببێت "بە ئەفسەری پۆلیس"(1). گەر ئەم خەونەی بەدیبێت ئەوکات، خەونێکی دی هەیە ئەویش ، گەیشتن بەخۆشەویستەکەیو ژیان لەگەڵیدا"وای دەهاتە بەرچاو بوسەینە سەیدی خۆشەویستی خواستووەو گواستوویەتییەوە بۆ ئەپارتمانێکی شیاو لە گەڕەکێکی زۆر چاك"(2) دیارە کۆی ئەم ویستانەی تەها بەبۆچونی من پەیوەستە بەویستێکەوە ئەویش بوون بە"بەئەفسەری پۆلیس"ە. ئاشکرایە تەها خۆی زۆری کۆششی دەکرد بۆ گەیشتن بەم خەونوئاواتەی، بەڵام لەبەرئەوەی کەسێکی ئیماندارە، بڕوای بەوە هەیە کە"خوا یەکەمین شت هەموو خەونەکانی بەدیدێنێت"(3) تەها بەدیهێنانی خەونەکانی بەخودا سپاردووە، واتە بەپشتبەستن بەخودا خەونی تەها دێتە دی، خەونوئاواتی تەها بوون بەپۆلیسییە، ئەم یەك خەونیە بۆمان دەردەخات تەها، کەسێتیەکە خەونەکانی لەژیاندا فرە کەمن، گەر خەونی زۆریشی هەبێت بەڵام دوواجار یەك خەون ڕاکێشەرودەستگروموگناتیسی خەونەکانی ترن بۆ تەها، لەبەرئەوە شکست بۆ ئەم کەسێتییە زۆر ئاسانەو فرە نزیکە، هەرکاتێك مرۆڤ ژیانی خۆی بینا کرد لەسەر خەونوئاواتی کەمومەحاڵ، یان تاك خەونی، هەروەها تەنیا دەروازەیەکی دیت بۆ بەدیهاتنی خەونەکەی، ئەوکات دەبێت چاوەڕوانی کارەساتی گەورە لەو مرۆڤە بکرێت. چونکە بێهیوابو بێئومێدی بەردەوام دۆستییەتو کۆڵی لێنادا، مرۆڤ نابێت لەخەونبینین بکەوێت، ژیان هەوڵو گەڕانە بۆ

بەدیهێنانی خەونەکان، گەر خەونمان نەمێنێت، واتە دەبێت لەهەر دەروازیەکەوە بێت چاوەڕوانی "ئیسرائیل"بکەیت. کەسێتی تەها تەنانەت بەئامادەبوونی لەژیاندا مەترسی دروستدەکات، واتە لەلایەك دەبێتە مەترسی بۆ خود، ئەوجا بۆ کۆمەڵو کۆمەڵگە، چونکە لەڕووی دەروونییەوە ئەم کەسێتیە ئامادەیە بۆ ڕووخانو هەرەس هێنان، تەها لەبەرئەوەی دەیویست بینای خەونو ئاواتەکانی دی لەسەر هاتنەدی ئەو تاکە خەونەی "بوون بەئەفسەری پۆلیس" بینا بکات، هەرئەمەش بەشکست لەو خەونەی، شکستە لەژیانو لەخەونو ئاواتەکانی دی. یەکێك لە کارەساتەکانی ئەم هیوایەی تەها ئەوەیە، ئەم ئاواتەی کە ژیانی لەسەر بینا دەکات لەدەستی خۆیدا نیە، بەواتایەکی دی ئاواتێکی هەیە کە ئەوان هۆکارن بۆ وەدیهێنانی، تەها دڵی بەشتێك خۆشە کە ئەوان پڕیاری لەسەر دەدەن(ئەوان پڕیار دەدەن ببێتە پۆلیس)، مرۆڤ دەبێت دڵ بەشتێك خۆش بکات کە ئەوان هێزیان بەسەریدا نەشکێت دەنا شکست زۆر سانا دەبێت(وەك تەها). بەردەوامی ژیانی مرۆڤ پەیوەستە بەبوونی خەونوئاواتی فرەوە، هەرکاتێك خەونوئاواتت نەما ئەوکات ژیان هێدی هێدی ماڵئاوایت لێدەکات، یان مرۆی بێ خەون، خواستی ژیانی نامێنێت، هەریەك لە ئێمە گوێی بەم قسەیە خۆشە بووە کەدایکان دەیکەن"خۆزگە نەمردمایە ئەوەم بۆ نەوەکانم بکردایە، یان دام مەزراندنایە.. ئەوسا بشمردبام قەیدی نەدەکرد" دیارە گوتنی لەمجۆرە گوزارشتە لە بوونی ویستوخواستوئاوات، گەر سەرنج بدەین بۆمان دەردەکەوێت، بەهاتنە دی خەونو ئاواتەکان، ماڵئاوای دەکاتو داوای مردن دەکرێت.

خوێندنەوەی لاپەڕەی (71-72) گرنگی زۆری هەیە، چونکە تێدەگەین، تەها بەنزیکبوونەوە لە هاتنەدی خەونەکەی(بوون بە پۆلیس) چەند دڵخۆش دەبێت، بەڵام بەتەنیا پرسیارێك، لەلایەن لیژنەی وەرگرتن، کۆی خەونو ئاواتی ژیانی تەها بەرەو هەڵدێر دەبەن، تەها تەواو هەست بەبێ هیوابو بێزاری دەکات، چونکە ئەو پرسیارە بەربەستێکی گەورە بوو بۆ تەها، "هەرکاتێك بەربەست بەهێز بێت ئەوا هەستکردنی تاك بەبێ هیوابوپەستی بەهێزتر دەبێتو بەپێچەوانەشەوە"(4). تەها کاتێك دەبینێت، لیژنە ڕاستیە شاراوەکە دەزانن"باوکم دەرکەوانە"(5). ئەوکات بێئومێدی تەواوی بوونی تەها داگیردەکات، (پیشەی باوکی دەبێتە بەربەست لە بوون بە ئەفسەری پۆلیس) تەها دەکەوێتە سەرکۆنەکردنی خۆی، دەبوو وامبگوتایە یان ئەوەم نەگوتایە، تەنانەت خواستی ئەوەی هەیە بگەڕێتەوە بۆ ئەو کاتەی تاقیکردنەوەکەی ئەنجام داوە، سروشتی مرۆڤ وایە کاتێك ڕووبەڕوی کارێك یان شتێك دەبێتەوە کەبەلایەوە گرنگوبایەخدارە، ئەو کارەی کە بەشێکی زۆری بەردەوامی بوون لەژیان پەیوەستە بەسەرکەوتن بەو کارەوە، دووای تێپەڕبوون بەسەر ئەو کارەدا، لەهزری خۆدا دەڵێین دەبوو ئەوەم بکردایەوئەوەم نەکردایە، (گونجاترین نمونە، خوێندکار لە کاتی تاقیکردنەوەدا، دووای ئەوەی تاقیکردنەوە ئەنجام ئەدات لەو حاڵەتەدا دەژی، دەبوو ئەوەم بنوسیایەو ئەوەم نەنوسیایە.. هەتاوەکو نمرەی بۆ دێتەوە، لەم گومانو دردۆنگیەدا دەژی) بەڵام تێبینی ئەوە دەکەین شکست لەو کارەدا پتر کاریگەری دانا لەسەر تەها، لەبەرئەوەی تەنیا خەونی بوو، تەنیا دەروازە بوو بۆخۆشگوزەرانوخۆشبەختی، جگە لە بوون بە"ئەفسەری پۆلیس"خەونێکی دی نەبوو هەتاوەکو هاوسەنگی ژیانی ڕابگرێت، بەڵام کاتێك مرۆڤ خەونی زۆری هەبێت، دۆگما نابێت بەتەنیا خەونێکەوە، گەر شکست بێنێت لەخەونێکدا بێئومێد نابێت، بەڵکو لەدەروازەیەکی دییەوە، لەگۆشەنیگایەکی دی لەژیان دەڕوانێ، ویستی جودا جودای هەیە کۆشش دەکات بۆ بەدیهێنانی خەونەکانی دی..دیارە ترسو پروا نەبوون بەخۆ ڕۆڵێکی گرنگ دەبینێ، وەك باسمانکرد تەها کەسێکی پڕوادارە، لەبەرئەوە بۆ هاتنە دی خەونی بوون بە ئەفسەری پۆلیس، خودا کەسی یەکەمە کە خەونەکەی بۆ بەدیبهێنێتو پشتی پێ ببەستێت، بەڵام تا ئەو ڕادەیە تەسلیمبوون بەهێزێکی غەیبی خۆ ونکردنە، لەدەستدانی تواناوهێزی خودە، بەڵام ئەوەی جێی ئاماژە بۆ کردنە، شکستی تەها لەخەونو ئاواتەکانی بۆ خودای ناگەڕێنێتەوە، یان خودا ناکاتە هۆکار بۆ پێنەگەیشتنی خەونو ئاواتەکانی، بەڵام ئەگەری سەرکەوتنو گەیشتن بەئاواتو ویستەکانی تەنیا بۆ

خودا دەگەڕێنێتەوە، لەلایەکی ترەوە، خودا گەر کەسی یەکەم بێت ئیدی تەها موسڵمانە بۆ بترسێت؟ موسڵمان نابێت جگە لەخودا لەکەسی تر بترسێت، دەبێت ئەوە بڵێین ئیماندار بەگشتی، بە پشت بەستن بەخودا کارەکانی ئەنجام دەدات، لەلایەکی ترەوە ئایا ئەو خودایەی تەها وئیمانداران پشتی پێدەبەستن بۆ گەیشتن بەویستەکانیان، هەر ئەو خودایە نیە کە بەلۆژیکی باوەڕ بەخودا، تەهاو ئیماندارەکان شکست پێ دێنێت؟ نابێت کەسی ئیماندار(تەها بەنمونە)، باوەڕی بەوە هەبێت کەخودا خۆی وای ویستووە کە تەها نەبێت بە"ئەفسەری پۆلیس"؟ لەلایەکی دییەوە، لە ڕوانگەی فکری ئیسلامییەوە ، خودا بەندەکانی تاقی دەکاتەوە، هەتاوەکو بزانێت تاچەند خۆگرو هێمنن، لەڕوانگەی منەوە هزری تەها پڕ گرفتە چونکە ئەو پروای وایە، خودا یاریدەدەرە بۆ پێراگەیشتن بە خەونەکانی، بەڵام کاتێك شکست دێنێت، نەگەیشتنی بە ویستوخواستەکانی، خودا تاوانبار ناکات لە سەرنەکەوتنو نەبوون بە ئەفسەری پۆلیس، تەنانەت ئەو هزرە دیینیەش نابینرێت، کەئەمە تاقیکردنەوەیەکە خودا لە گەڵ بەندەکانی دەیکات، یان ویستی خودا وابووە کە تەها نەبێت بە"ئەفسەری پۆلیس" بەڵکو ڕاستەخۆ دەسەڵات تاوانبار دەکات، گڕی تۆڵە سەندنەوەو ڕقلێبوونەوە لەدەسەڵات لای تەها پەرەدەسێنێت، ڕاستە دەسەڵاتێکی گەندەڵ بوونی هەیە، بەجۆرێك سوکایەتی بەتەها دەکرێت، لەلایەن سەرپەرشتیارانی لیژنەی وەرگرتن بۆ ئەفسەری پۆلیس، چونکە گەندەڵی هەیە، ئەوا وەرگرتنی کەسێك بۆ ئەفسەری پۆلیس کە"نەوەی دەرکەوانان قەدەغەیە"(6) ئەم جیاکردنەوەیە لەنێوان نۆکەرو خاوەن کار، کرێکارو خاوەن کاردا، دەرکەوان سەرمایەدار.ڕاستەوخۆ هەستی نامۆیبوخۆبەکەمزان. هاوکات ڕقلێبوونەوەو تۆڵەسەندنەوە، لای کەسی ژێر دەستە دروست دەکات، جیاوازی لە مافدا "تەها" مافی ئەوەی نیە ببێتە ئەفسەری پۆلیس، بەڵام کەسێکی دەست ڕۆشتوو بەساناى دەتوانێت ببێت، بەهەرشتێك کەخۆی بیەوێت، ئەو وڵاتەی تەها لێی دەژی(قاهیرە) لێوانلێوە لەگەندەڵیو نادادپەروەری، لەبەرئەوەیە تاکەکانی ئینتمایان بۆ خاکو نەتەوەو نیشتمانو عەشق نەماوە، ئامادەن بە پارەیەکی کەم نیشتمانیان بفرۆشن، کاتێك نیشتمان لای مرۆڤەکان هێند بێبەها دەبێت، ئەوکات دەبێت ژیان جوانی لەکوێدا بێت بۆ مرۆ بێ دەرامەتەکان؟، یاخود پارێزگاریکرن لەنیشتمان لەکوێی بیرکردنەوەی تاکدا جێگەی دەبێتەوە؟، تەها ئەو کەسێتیەی کە تەنیا خەونی بە بوون بە ئەفسەری پۆلیسەوە دەبینی، دەبێتە کارەکتەرێکی وێرانکەر، چونکە خەونەکەی نایەتە دی، دیارە بوون بە کەسێکی وێرانکەروتیرۆریست تەنیا هۆکاری خودی نیە، بەڵکو هۆکاری دەرەکیش هەیە، کە لەدەرەوەی تەها بەسەر تەهادا سەپێنراوە ئەویش جیاوازیکردنە لەمافدا لەنێوان مرۆڤەکاندا کە سیستمی حکومی وڵاتێکی وەك قاهیرە ئەم جیاوازیە دەکات لەمافدا، کە دەتوانین وێنەی وڵاتانی ڕۆژهەڵات لەم وێنەی جیاوازییە لە مافدا ببینیەوە، هەر بۆیە کارەکتەرە دیارەکانی گروپەکانی تیرۆریست زۆرینەیان لە ڕۆژهەڵاتدا پەروەردە بوون.

"خەونی جیهاد یان تۆڵەسەندنەوە"

باسی خەونی یەکەمی تەها شازلیمان کرد کەدەیویست ببێت بە "ئەفسەری پۆلیس" بەڵام ئێستا دەمانەوێت باسی خەونی دووەمی تەها بکەین ئەویش "جیهاد"کردنە، خەونی یەکەم پارێزگاریکردنو ڕێگریکردنە لەتیرۆر نەکردنی مرۆڤ، خەونی دووەم ڕاستەوخۆ بەستراوە بەکوشتنو تیرۆرو تۆقاندنەوە،

ئەو تەهایەی سەرەتا هەموو خەونەکانی لەسەر بوون

بە"ئەفسەری پۆلیس" بینا کردبوو، ئێستا لە ڕێگەی خوێندن لەزانکۆوە، هەروەها ناسینی "خالید عەبدولڕەحیم"وە، دەروازەیەکی نوێی بۆ کرایەوە، خەونەکانی بەدیبهێنێت، بەڵام چ جۆرە خەونێك؟ خەونی بوون بەئەفسەری پۆلیس یان خەونی زەماوەند لەگەڵ خۆشەویستەکەیدا؟ نەخێر خەونی "جیهاد، جیهاد،جیهاد.."(7). گۆران لە خەونی بوون بە ئەفسەری پۆلیس بۆ خەونی جیهاد، پێوستی بە گۆڕانێکی بنەڕەتی هەیە لە تەهادا، چونکە ئەم دوو خەونە، لەسەر کوشتنی یەکتر دەژین، بەواتایەکی تر

خەونی یەکەمی تەها کوژرا، هەنوکە دەیەوێت لەم خەونەدا،"جیهاد" تۆڵە لە بکوژی خەونی بوون بە "ئەفسەری پۆلیس"(کەخەونی یەکەمە)بکاتەوە، بەواتایەکی تر خەونی دووەمی تەها، ئەوەیە، تۆڵە لەخەونی یەکەم بکاتەوە، واتە لە دەروازەیەکی مرۆڤ دۆستییەوە بۆ دەروازەیەکی ئەنتی مرۆڤ دۆستی، لەویستی پاراستنی مرۆڤەوە، بۆ ویستی کوشتنو تیرۆرکردنی مرۆڤ، وەك گوتمان ئەم دژوازیە پێویستی بە گۆڕانی ڕادیکاڵ هەیە لە تەهادا"ئەوانەی لە پێشدا تەها شازلییان دەناسی ئێستا زۆر بەزەحمەت دەیناسنەوە، بەتەواوی گۆڕابوو، وەك ئەوەی کەسایەتیە لە پێشینەکەی بە کەسێکی تری تازەیان گۆڕیبێتەوە.(8) ئەم کارەکتەرە بەهاندانو هاوبەشی چەند کەسێك دەبێتە ڕقگیرێکی ئەکتیڤ لە حکومەتو دەسەڵات، لەبەرئەوەی ڕێگریان کرد لەهاتنە دی خەونەکەی، واتە بەپێچەوانەی هەموو وڵاتێکی دیموکراسیەوە لەجیاتی هاوکاریکردنی تاکەکانی وڵات لە بەدیهێنانی خەونەکانیان، بەربەست لەڕێی هاتنە دی ویستو ئارەزووە ڕێگەپێدراوەکانی تاکەکان دادەنێن، کە تەهاش یەکێکە لە قوربانیانی ئەم نادادپەروەریەی قاهیرە، بەڵام تەها ڕقی تۆڵەسەندنەوە تەنگی پێهەڵدەچنێت هەربۆیە، لەڕێگەی خالیدی هاوڕێی کە لە زانکۆ ناسی، شێخ شاکر دەناسێت، لێرەوە سەرەتایەکی باش دەست پێدەکات بۆ هەنگاونان بۆ تۆڵەسەندنەوەی تەها لە دەسەڵات، خالید بەتەها دەڵێت"گوێ بگرە تەها، بڕیارم دا خێرێکم لەدەست تۆوە دەست بکەوێت..سبەی ...چاوەڕێم بکە..پێکەوە لەمزگەوتی ئەنەسی کوڕی مالك نوێژ دەکەینو...بەجەنابی شێخ شاکرت دەناسێنم"(9). دیارە مەبەستی دەستکەوتنی خێر لەویادا، واتە هێنانی خۆبەخشێکی نوێ، یان جیهاد کەرێکی نوێ، تەها بە شێخ شاکر دەناسێنێت، شێخ دەڵێت"پێویستم بە مزگەوتەکەیە، تاکو گەنجان کۆبکەمەوە بۆ ئەوکاتەی جەنگ دەست پێ دەکات"(10). ئەم کەسێتیە هاندانی گەنجانوخوێندکارانی زانکۆ بۆ جیهاد گەورەترین ئامانجییەتی، تەنانەت ماڵەکەی خۆشی بۆ ئەو خزمەتە بەکاردەهێنێت، یان ئامادەیە لە باڕەکانیشدا دابنیشێت بە مەرجێك خزمەتی ئیسلاموخودا بکاتو ویستی جیهاد لای تەهاوخەڵك بەرز ڕابگرێت، تەها هێدی هێدی ویستی جیهاد لای دەبێتە بەنرخترین خەونوئاوات، شێخ بەجۆرێك کاریگەری لەسەر تەها دادەنێت، کە خۆشەویستەکەی تەواو لاکاڵ بێتەوە، ئەو خۆشەویستەی پێش شێخ ناسیوییەتوخۆشی ویستووە، بەڵام شێخ خاوەنی دەسەڵاتێکی ئاینی(قورئان+فەرمودە)، بەواتا قسەکانی شێخ بە کەلامی خودا بەهێز دەکات، بەجۆرێك شێخ کاتێك داوایەك لەتەها دەکات لای تەها فەرمانی خودایە، شێخ بۆ هەر قسەیەکی ئایەتێك یان فەرمودەیەك دێنێتەوە، شێخ بە تەها دەڵێت"ئەو کیژە لەبیرخۆت بەرەوە تەها...کوا جیهاد تەها؟...خودای گەورەومیهرەبان لەڕۆژی قیامەت پرسیاری بوسینەت لێ ناکات، بەڵکو لێپرسینەوەت لەسەر ئەوە لێدەکات، کەچیت لەپێناوی سەرخستنی ئیسلامدا کردووە"(11). دیارە، داواکاری شێخ سەنگو قورسای هەیە لای تەها، لەبەرئەوە بەبینی بەردەوامی شێخ، ژیانی تەهاش گۆڕانێکی بەردەوامی بەسەردا دێت. ئاشکرایە کاریگەری شێخ سنوورێکی فراوانی گرتۆتەوە لای تەها.

چونکە شێخ شاکر دەسەڵاتێکی ئایینی باشی هەیە بۆ ئەوەی خوێندکارانوگەنجان ڕام بکات، چونکە لەگەڵ هەرداواکاریەك بە ئایەتێکی خودایی، یان فەرموودەیەکی پێخەمبەر(د.خ) داواکەی لە خوێندکاران پشت ڕاست دەکاتەوە، کەئەمە داوای خودایە، نەك هی بەندەیەك، ڕاستگۆی گوتنو هەندێك جار تووڕە بوون.. لە دۆستان زیاتر یاریدەدەر بۆ گوێڕایەڵبوونی خوێندکاران، کە شێخ ئەم تەکنیکەشی بەکاردەهێنا. بەڵگەنەویستە، بۆ دەستگرتن بەسەر هزرو هەستو سۆزی خەڵکو گەنجاندا فاکتەری ئایینو کەسێکی تێگەیشتووی وەك شێخ، کارئاسانی باشدەکەن بۆ ئەنجامدانی کردارێکی لەم چەشنە، بەپێچەوانەی ئەو بیروڕایانەوە کە پێیانوایە ئەوانەی ڕێگەخۆشکەرن بۆ کەسەکان هەتاوەکو بیانکەنە کەسی تیرۆریست، کەسانی بێمێشکو نەزانن، ئەم بۆچونە هەڵەیە لای من، چونکە ئەوە هۆشیارو لێهاتووی ئەو کەسانەیە کە دەتوانن مرۆڤەکان ڕام بکەن، لەسەر ئایدۆلۆژیایەك یان هەر فکروبۆچونێك بێت کە ئەوکەسە خۆی دەیەوێت، وەکچۆن شێخ دەسەڵاتی هەیە بەسەر ڕامکردنی

ئەو هەموو خوێندکارە لەزانکۆدا، دیارە شێخ یاریدەدەری سەرەکییە بۆ کۆنترۆڵکردنی موسڵمانەکان لەسەر فکرەی تیرۆرو جیهاد، پێویستی بەچەند ڕێگەیەکە بۆ داگیرکردنی فکری موسڵمانو گەنجەکان"پێویستم بەمزگەوتەکەیە تاکو گەنجان کۆبکەمەوە بۆ ئەوکاتەی جەنگ دەست پێدەکات"(12) لێرەدا مزگەوت دەتوانێت زۆر کارئاسانی بکات بۆ گەیاندنی پەیامەکەی شێخ شاکر، ڕێگەیەکی تر بۆ ڕامکردنی گەنجان بەتایبەتی، شێخ بەکاریدەهێنا"ئەمە "پەیمانی کاری ئیسلامی"یە، دەمەوێت بەتەنێ بیخوێنیتەوە"(13). دەبینین بە پێدانی پەرتوك بۆ خوێندنەوە، کە یەکێکی دیە لەو تەکنیکانەی شێخ بەکاریدەهێنا لای گەنجانی وەك تەها بۆ خولقاندنی ئارەزوو بۆ خۆبەختکردن(جیهاد)، وەك پێشتر گوتمان شێخ ئامادەیە بچێتە باڕەکانەوە، هەتاوەکو فکری جیهاد کردن لەهزری تەها بەنمونە توند بکات، شێخ لەڕێگەی مزگەوتەوە هزری پێنج هەزار خوێندکاری زانکۆ کۆدەکاتەوە، ئەمە تواناو لێهاتووی شێخ دیاردەخات، بەرامبەر بە خوێندکاری ناهۆشیار. زانکۆ دەبێتە شوێنگەی داگیرکردنی هزری چەندان مرۆڤو تەهاش بەتایبەتی بۆ بیری جیهاد، هەربۆیە بەگرنگی دەزانم ئیستێك لەسەر گۆڕانی ئەرکی زانکۆ بکەم، سەربەخۆنەبوونی زانکۆ لەدەسەڵاتی دەرەکی مەترسیەکی گەورەیە لە هەموو شارو وڵاتێك، هەروەك چۆن ئەم مەترسیە لەم زانکۆیەی وڵاتی قاهیرە بە باشی دیاردەکەوێت، زانکۆ بۆ تەهاو سەدان خوێندکاری دی یاریدەدەرە بۆ بوون بە تیرۆریست، ئەمەش گۆڕانی ئەرکی زانکۆیە، زانکۆ لەشوێنێکی زانست پەرستییەوە دەبێتە شوێنی خودا پەرستی. لە بڵاوکردنەوەی هزرگەلێکی بەم چەشنەیە کە زانکۆ سەربەخۆی لەدەست دەدات، هەرکاتێك زانکۆ دەسەڵاتی سەربەخۆی خۆی لەدەستدا لە دەڤەرێکدا، ئەوکاتە زۆر ئاسانە خوێندنەوەمان بۆ کۆی پێکهاتەکانی ژیان لەو دەڤەرەدا نێگەتیڤانە بێت، چونکە زانکۆ بنچینەی زانستو پێگەیاندنە، گەر دەسەڵاتی زانکۆ کۆیلەی دەسەڵاتی حزبو ئایینی.. بوو ئەو کات دەبێت چاوەڕوانی کارەساتی گەورە بکەین.

دەبینین زانکۆی قاهیرە دەبێتە شوێنی کۆبوونەوەی خوێندکاران بۆ کارێکی ناپێویستو نامرۆڤانە"نزیکەی پێنج هەزار خوێندکاری کوڕوکچ..ڕیزیان بەست... ئەمیری کۆمەڵی ئیسلامی، برا تاهیر پێشنوێژی دەکردن...تاهیر... لە مایکرۆفۆنەکەوە دەنگی بەرز بووەوە:

-برایان...

دەنگتان بە وشەی حەق هەڵبڕن...لەهەموو لاوە هۆتاف بەرز بووەوە...

"ئیسلامی..ئیسلامی..نەڕۆژهەڵاتو نەڕۆژئاوایی"(14).

کاتێك زانکۆ دەبێتە شوێنی هۆتاف کێشانو کۆبوونەوەی ئایینی، ئەم تێکەڵبوونی ئایینو زانکۆ گەورەترین زیان دەگەیەنێتە ژیانی کۆمەڵو زانست.. لەلایەك زیان بە سەربەخۆی ئایین دەگەیەنێت، لەلایەکی تر سەربەخۆی زانستو زانکۆ، بەئامادەبوونی دەسەڵاتی حیزبو ئایینی.. زانکۆ ئەرکی خۆی لەدەست دەدات، لەجیاتی بەرهەمهێنانی زانست، جەهلو نەزانین بەرهەم دێت، لەجیاتی بڵاوکردنەوەی ئاکاری مرۆڤانەوو خۆشەویستی، ڕقو توندوتیژی دوور لەئاکاری مرۆڤانە بڵاودەکرێتەوە، زانکۆ فەرهەنگی خوێندکاران داگیردەکات، لەبەرئەوە گشت هاوکێشەکان پێچەوانە دەبنەوە، پێویستی سەربەخۆی زانکۆ پێشمەرجە بۆ بوونی کۆمەڵگایەکی ئازادو تەندروستو بەرهەمهێنو هزردۆستو زانست دۆست..بەپێچەوانەشەوە ڕاستە ناسەربەخۆی زانکۆ تەنگ بەگشت کایەکان هەڵدەچنێت، کۆمەڵگە لەبازنەی نەزانو یەکدی قەبوڵ نەکردنو دوواکەوتوویدا دەسوورێتەوە. ئەوەی لەڕۆمانی باڵەخانەی یاقوبیاندا دەیخوێنینەوە، دوواکەوتوویو نەزانیویەکتر داگیرکردنو خۆفرۆشتنو ڕەدکردنەوەی یەکدیە، ئامانەش هاوسەنگی ژیان لەقدەکات، ئیدی ناهاوسەنگی ژیان، تەواوی ئەم ڕۆمانەی داگیر کردووە، دەکرێ بپرسین بۆچی ئەم وڵاتە دەبێتە ویستگەی تیرۆرو تۆقاندن؟ دیارە هزری ئیسلامی کەسی تیرۆریست بە کەسی جیهادکەر یەکسان دەکات، تەها موسوڵمانە لەبەرئەوە تەها جیهادکەرە، واتە گەر کەسێك خۆی بتەقێنێتەوە ئەوە جیهادی کردووە، تەها ئەوکەسێتییەی لەجیهاکردندا خەونەکانی خۆی دەبینیەوە، لەبەرئەوە زیاد لەپێویست خۆشەویستی بۆ جیهاد هەیە، ئەوەی وادەکات حەزی جیهاد لای تەها پەرەبسێنێت چییە؟ چی وا لەتەهاوتیرۆریستان دەکات کردەی تیرۆریستنوتۆقاندن ئەنجام بدەن؟

بێگومان فاكتەر زۆرن بەڵام ئێمە لێرەدا ئاماژە بەچەند خاڵێك دەدەین. لەم چەند خاڵەدا ڕۆدەچینە ناو ڕۆمانەكەوناساندنی زێدەتری كەسێتیەكان، بەڵام ئەم ڕۆچونە زێدەتر بەمەبەستی ئەو ئامانجەیە چی واله تەها دەكات ببێتە تیرۆریست؟.

1/ گۆران لە خەونی ژیانی دنیایی بۆ خەونی بەهەشتی

لەسەرەتاوە زۆر لەسەر تاك خەونی قسەمان كرد، تەها لەبەرئەوەی خۆشبەختی ژیانی لەبوون بەئەفسەریدا دەبینیەوە، لەبەرئەوە بەنەگەیشتن بەخۆشبەختی ژیان، ئاسانە وابیربكرێتەوە ژیان گەر بۆ من نەما ئیدی بۆ مرۆڤەكانی دی بۆ هەبێت؟ یان بۆ ئەوخۆشبەخت بێت من دڵتەنگ، بۆچی ئەو پارەدار بێت من هەژار، بۆ ئەو دەسەڵاتدار بێت من بێدەسەلات، لەبەرئەوە زۆر بەئاسانی تەها دۆراندنی خۆی هەست پێكرد، ئەمەش دەروازەیەكە بۆ لەدەستدانی بیركردنەوەی خودوخۆدانە دەست بیركردنەوەی شێخ شاكر، لەم ڕۆمانەدا زۆرێك لەكەسێتیەكان، لەنیشتیمانی خۆیان ڕادەكەن، ڕقیان لەنیشتمان دەبێتەوە، لەبەرئەوە زۆر ئاسانە وێرانبوونو زەبوون بوونی نیشتمان لەدیدی ئەو كەسێتیانەدا، كاتێك خۆشەویستی پارەوجیهاد جێگەی خۆشەویستی ژیانو نیشتیمانی خود دەگرێتەوە ئەو كات مەترسی تووڕەبونو تووڕهەڵدانی زۆر شت چاوەڕوانكراوە. هەروەك چۆن مرۆڤە ئاساییەكان، لەدۆراندنو ڕقلێبوونەوەدا بەشدارن، ئەوا مرۆڤە عاقڵەكانیش بەهەمانشێوە، دەبینین ئەم كەسێتیانە هەریەكەو بەشێوازێك لەم ڕۆمانەدا گەندەڵن، ئیدی گەندەڵی سیاسی بێت یان گەندەڵی ژیانی تاك بێت. یان كۆمەڵ، تەنانەت مرۆڤە عاقڵەكانیش گەندەڵن"كەمال فولی- حاتەم ڕەشید-بوسەینە- تەها- عەبدە-ئەبسەخرۆن –مەلاك.." ئەم كەسێتیانە كەلەڕۆمانەكەدا دەیانخوێنیتەوە، تێبینی ئەوە دەكەیت دوالیزمی مرۆڤ بەگشتو ئەو كەسێتیانەت بۆ ڕووندەبێتەوە، چونكە هەریەك لەو كەسێتیانە خاڵی نین لەجوانی، بەڵكو لایەنێكی ئاكاری جوانیان هەیە، بەڵام دوواجار "جوانو ناشرینی-باشو خراپی.." هاوبەشی ژیانی ئەو كەسێتیانە دەكات، تەها كاتێك جیهادكردن دەبێتە پیشەی یان خەونی، ئەوكاتە جیهادكردن بەڕەهای بۆ تەها دەبێتە ژیان، چونكە ئەو نایەوێت لەم ژیانەدا بژی، دەیەوێت بەهەشت بەدەست بهێنێت(لە بەهەشت بژی)، دیارە لای تەها بەدەستهێنانی بەهەشت جیهادكرنی گەرەكە، خواستی بەدەستهێنانی بەهەشت گرنگترە لەژیانی دنیایی، لەبەرئەوە خەونی تەها لە دنیادا خەونی گەیشتنە بەهەشت، كەجیهادكردنی پێویستە، ئەمەش هاندەرێكی گرنگە بۆ ئەوەی تەها ببێتە تیرۆریستوجیهاد بكات، هەروەك ئەمە لەفكری دینو بەتایبەت ئیسلامیدا بەڕوونی دەردەكەوێت، كە موسڵمان دەبێت هەوڵی بەدەستهێنانی بەهەشتو خۆشیەكانی بەهەشت بدات نەك خۆشیە تێپەڕو ڕاگوزەرەكانی دنیا، كە ئەم دیدە لای تەها بەئاشكرا هەستپێدەكرێتوفاكتەرێكی بەهێزو دیاریشە بۆ بوون بە تیرۆریست.

2/دەسەڵاتێكی گەندەڵ

تەها لەبەرئەوەی باوكی "دەركەوان"بوو نەكرا بە ئەفسەری پۆلیس، تەنیا هۆكار ئەمەبوو، چونكە تەها كۆی مەرجەكانی تێدایە بۆ ئەوەی ببێتە ئەفسەر، بەڵام گەر تەها باوكی پۆستێكی هەبووبا، ئەوا بوونی بەئەفسەر زۆر سانا دەبوو، كاتێك دەبینین جیاوازیو مافی مرۆڤەكان كورت دەبێتەوە بۆ هەژاریو دەوڵەمەندی-دەسەڵاتدارو بێدەسەلات..ئەوكاتە گەندەڵی ژیانی مرۆڤ داگیردەكات، هەنوكە لەهەرێمەكەی خۆشمان ژیان بەوشێوەیە دەگوزەرێ، گەر دەوڵەمەند بیت وەك حاجی عەزام كارەكانت بەباشی دەڕوات بەڕێوە، هیچ هێزێك ڕێگر نییە لەبەرامبەر خواستەكانتا، دەروازەكان هەمووی كراوە دەبن بۆت، بەڵام هەژاریو بێدەسەڵاتی داخستنی دەروازەكانە. گەر هێزێكی فكری گەندەڵیشت هەبێت، وەك كەمال فولی ئەوا دەسەڵاتوهێز بۆ بەرژەوەندیو فێڵكردن بەكادەبەیت(كەئەمە زۆر مەترسیدارە چونكە خەڵك چاوەڕوانی بیركردنەوەی مرۆڤ دۆستانە لەم ڕۆشنبیرە دەكات، نەك بیكردنەوەی مرۆڤ كوژانە) گەر هەژاریش بیت وەك تەها ئەوكات بێهێزیت لەنەهاتنەدی خەونەكانت، بەواتایەكی تر لەم ڕۆمانەدا بەهێزی ژیان لەدەوڵەمەندیو پلەداریدایە، لەنگ بوونی ژیانیش لەقەلەندەریوبێدەسەڵاتیدا خۆی دەبینێتەوە، بەداخەوە لەوساتانەدا خواستی ژیان لەو دەڤەرە ئاوادەبێتو دەداتە كزیو لاوازی، خواستی سەفەركردنو جیهاد..لای گەنجان خێرا

دەبێتە هاودەمی ژیانی گەنج، بوسەینەوعابد..ئامادەن لە ئایینەکەیان سەرپێچی بکەن تەنیا لەبەر گەیشتن بەپارەودەستکەوتنی پارەدا، گەندەڵی دەسەڵات هۆکارە بۆ ئەوەی گەنج ئینتمای بۆ پارە لەپێشترەوە بێت بۆ نیشتمان، واتە تائەو کاتە ئەم نیشتمانە نیشتمانی منە کەمن پارەدار بم،(پروانە.لا.59-161). یان تائەوکاتە ئەم نیشتمانە بەنیشتمانی خۆم دەزانم کە جیاوازی نێوان دەوڵەمەندو هەژار یان دەسەڵاتدارو بێ دەسەڵاتێك نەمێنێت، مافی گشت مرۆڤەکان وەك یەك بن، گەندەڵی دەسەڵاتە کە تەها نایێتە ئەفسەری پۆلیس لەبەرامبەردا دەبێتە تیرۆریست، کە ئەمەش هۆکارێکی دەرکیە وادەکات تەها ببێتە تیرۆریست .

3/ گەنجونائامادەیی بیرکردنەوەی دروست.

هەریەك لەو خوێندکارانەی زانکۆ کە شێخ شاکر ڕامی کردوون، پابەندی بیروباوەڕی ئیسلامن، لەهەمان کاتدا گەنجن، ئەم گەنجانە بەهۆی نەبوونی هۆشیاریەکی تەواوەوە بۆ ئایینەکە، ئەوا شێخ شاکر دەتوانێت، هەرکام لەو ئایەت وفەرمودانەی بۆ جیهاد پێویستن لەقسەو وتارەکانیدا دەیهێنێتەوەو بەچەشنێك ڕاڤەی بکات گەنجان ژیان نەویست بن، بەهەشت دۆست بن، لەلایەکی ترەوە تەها بەهۆی وەرنەگیرانی بۆ ئەفسەری پۆلیسی، زۆر جارس دەبێت، بەجۆرێك وەك کەسێکی ڕووخاو دێتە بەردیدە، کاتێك شێخ دەزانێت تەها بەمچەشنەیە، ئیدی زۆر ئاسانە ئەم تەها ڕووخاوە لەسەر پەروەردەی جیهادویستی بینا بکاتەوە، تەها گەنجێکە لەلایەك بەهۆی سستی پەیوەندی لەگەڵ بوسەینە لەلایەکی تر بەهۆی نەبوونی بەئەفسەر، زۆر لاوازە بۆ ئەوەی بتوانێت خۆی، خۆی بینا بکاتەوە، بەواتایەکی دی تەها خودییەتو سەربەستی خۆی لەدەست دەدا، شێخ شاکری گوێگروعاقڵ دەتوانێت بەچەند ڕێگایەك بیرکردنەوەی خۆی بەنرخێکی کەم بداتە تەها، تەهاش ئامادەیە لێی بکڕێت بە نرخی گوێ لێگرتن ، کاتێك مرۆڤ قەهرێکی دەبێت زۆر پێویستی بەکەسێکە گوێی لێبگرێت، شێخ شاکریش گوێگروقسەکەرێکی بەتوانایە، هەرئەمەشە پاپەندی شێخ شاکری دەکاتو شێخیش پەروەردەی خۆشویستنی جیهاد لای تەها جێگیر دەکات.

ئەوەی کە ڕێگە خۆشکەرە بۆ شێخ شاکر بۆ ئەوەی بەئاسانی بتوانێت گەمەکانی خۆی بکات لەناو مزگەوتو زانکۆ..توانای ڕامکردن تەهاوخوێندکارانی دی ئاسان بێت لەو وڵاتەدا، لەسەر دووپایە وەستاوە، "دەسەڵاتی سیاسی- لایەنی کۆمەڵایەتی"

دەسەڵاتی سیاسی خۆی گەندەڵەودەسەڵاتی ئەوەی نیە، زانکۆ سەربەخۆ بکاتو نەهێڵێتو دەسەڵاتی ئایینو حیزبی دەست وەردەنە زانکۆوە، ئەمە گەورەترین هەڵەی دەسەڵاتە کە وادەکات متمانەو هێزو بڕیارەکانی دەسەڵات بێنرخ سەیربکرێتو ڕێزی بۆ دانەنرێت.

لەلایەکی ترەوە لایەنی کۆمەڵایەتی، ئەوەی ڕێگە بەتەها دەدات لەجیهاد کردن دڵخۆش بێت، لەلایەك هۆکارە سیاسیەکەیە لەلایەکی تر تێکشکانە دەروونو کۆمەڵایەتیەکەیە، لەڕووی دەرونو کۆمەڵایەتیەوە تەها تێکشکاوەوهەستی خۆ بەکەمزانین لەناو کۆمەڵدا زاڵە بەسەریداو پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانی داویەتیە کزی لەگەڵ دۆستەکانی.(بگەڕێوە بۆ. لا.109)

شێخ شاکر ئەم هەستی خۆ بەکەمزانینەی تەها بەهەند وەردەگرێتو کاردەکات بۆ ئەوەی لەڕووی دەروونو کۆمەڵایەتیەوە تەواو تەها تێر بکات، کەهیچ هەستێکی خۆ بەکەمزانینو ترس لای نەمێنێت، تەنیا شتێك کەپێویستە جێگەی ئەوانە بگرێتەوە جیهادکردنە "بۆ یەکجاری ئەو خۆ بەکەمزانینو ترسو بەخۆداشکانەوەیەی لەبەرابەر خەڵکیدا نەمابوو"(15).

تەها گەنجێکە نەیتوانیوە خاوەنی بیرکردنەوەو بۆچونی خۆی بێت، لەگەڵ ئەوەشدا پابەندی ئایینێکە ڕێگەی زۆرە بۆ ئەوەی شێخ سوود لەم ئایینە وەربگرێت، بۆ ڕامکردنی گەنجانو تەها بەتایبەتی، شێخ داوایان لێ دەکات کە جیهاد بکەن چونکە خودا فەرزی کردووە بەسەریاندا، ئەو ئایەتو فەرمودانەی شێخ دەیهێنێتەوەو بەجۆرێك ڕاڤەی دەکات بۆ گەنجان کە ڕاستەوخۆ جیهاد بکەن، ژیانی دنیا پێویستیەکی کاتییە، جیهادو بەهەشت پێویستیەکی هەمیشەییە بۆ گشت موسڵمانان، (پروانە.لا.113). بەمجۆرە

ئەو گەنجانە بەهۆی نەخۆشی دەسەڵاتولایەنی کۆمەڵایەتودەروونو هەروەها خاوەنی خۆنەبوون لەلایەن گەنجانەوە، دەسەڵاتی شێخ بەهۆی ئایینەوە زۆر زاڵەو دەتوانێت تەها پەلکێشی جیهاد، دنیای تیرۆر بکات.

4/ داگیرکردنی موسڵمانوهەوڵێك بۆ تۆڵەسەندنەوە
مووسڵمانبوونی تەها لەلایەك، هاندانی شێخ لەلایەکی ترەوە، شێخ ڕێگە نیشاندەری تەهایە بۆ جیهاد، ئەو تەکنیکەی شێخ بۆ ڕامکردنی تەها بەکاریدەهێنێت، ئەوەیە وا لە تەها بکات کەهەستبکات داگیرکراونو زوڵم لێکراونو سوکایەتیان پێکراوە وەك موسڵمانێك، واتە لەلایەك تەها سەرەتا هەست بەسوکایەتی دەکات لەوەی کورە گەنجێکی دەسەڵاتدار دەکرێتە ئەفسەری پۆلیس، بەڵام ئەم ناکرێت، ئەمە پاڵنەری یەکەم، پاڵنەری دووەم، شێخ مەبەستیەتی هەستی خۆبەکەمزانینو زاڵبوونی دەسەڵاتێکی نادادپەروەرونامووسڵمان لای تەها دروست بکات، واتە تەها هەست بکات لەلایەن دەسەڵاتێکی ناموسڵمانەوە داگیرکراون پێویستە دژی ئەو دەسەڵاتە جیهاد بکەن، هەروەها کۆمەڵگەکەیان بەهۆی دەرچوون لە فەرمانەکانی خوا کافرو نەزانن..."کۆمەڵگەی میسری کۆمەڵگەی نەزانییە نەك کۆمەڵگەی ئیسلامی...چونکە دەسەڵاتدار دەستووری خوا لەکاردەخا...دەوڵەتیش ڕێ بەخواردنەوەو زیناوسووخۆری دەدات"(16)."نامانەوێت کۆمەڵگاکەمان سۆسیالیستو دیموکراسی بێت..دەمانەوێت ئیسلامیوئیسلامی بێت"(17)
"ئەرکی لاوانی موسڵمان لە ئەمڕۆدا ئەوەیە، بەسەرچەمکی جیهاددا بچێتەوەو بیخاتەوە هزرودڵی موسوڵمانانەوە، هەرئەمەشە زراوی ئەمەریکاوئیسرائیلو فەرمانڕەوا ناپاکەکانمانی بردووە...لەڕێگەی خودادا بجەنگێنوئەم دنیایە سێ بەسێ تەڵاق بدەن"(18). دەبینین موسوڵمانان بەجۆرێك لە خۆیان دەڕوانن وەك ئەوەی داگیرکرابن یان بەردەوام هەست بەمەترسی بکەن، پێویستە هەموو کاتێك ئامادەبن بۆ جیهاد، هەتاوەکو دەسەڵاتی ئیسلام لەگشت جیهان باڵا دەستبێت، لەسەرەتادا داوا لەلاوان دەکات، ئەوانەی زێدەتر هەستو سۆز زاڵە بەسەریانداولایەنی بیری(هزری) کەمتر، لەلایەکی تر پێوستی جیهادودنیای تیرۆریست پێویستی بە دەستبەرداربوون لەدنیاو ژیانی ئەم دنیا هەیە، کە پێویستە کەسی جیهادکار دنیا وەك بێنرخترینو کۆتایترین ویستی ئەو لاوە بێت کەئامادەیە بۆ جیهاد، جیهادکارێك ئامادەیە بێئەوەی بۆ ساتێك تۆی بینیبێت، یان بتناسێت خۆی بەخت بکات لەپێناوتا، تەنیا لەبەرئەوەی دەزانێت تۆ موسڵمانیت، هەروەها بەپێچەوانەشەوە جیهادکارێك بێئەوەی تۆی بینیبێت دەتکوژێت تەنیا لەبەرئەوەی کافریت، ئەم شێوە بیرکردنەوەیە ڕێگەنادات موسوڵمان لەهەرشوێنێك بێت بچەوسێنرێتەوە یان وڵاتی موسڵمانێك داگیربکرێت، هەروەها ڕێگەنادات کافرێك لەهەرشوێنێك بێت ئارام بێتو هەست نەکات کەسێك نیە ڕقی لێی نەبێت، کاتێك شێخ لە میسر دەبینێت لەعێراق برا موسڵمانەکانیان لەلایەن ئەمەریکیەکانەوە سوکایەتیان پێدەکرێو وڵاتیان داگیردەکرێت، ئەمان لێرەوە هەوڵی تۆڵەسەندنەوەو گڕی ڕقیان بەرز دەبێتەوە بۆ جیهاد کردن، چونکە نایانەوێت زەلیلی دەستی کافرانو دەسەڵاتداران بن کەڕێگە بەکاری کوفر دەدات. کاتێك برا موسوڵمانەکانیان لەعێراق بەدەست کافرەکانەوە دەکوژرێن، ئەمە وادەکات بۆ ئەوەی لەکافرەکان ڕزگاربن دەبێت جیهاد بکەن، موسڵمانەکان بنە تیرۆریست چونکە لەلایەن کافرەکانەوە سوکایەتیان پێدەکرێ"زەلیلبوون...لای موسڵمانەکان بینادەکاتوجۆرێك لەئامادەباشی ڕۆحیان بۆ نزیکبوونەوە لە گرووپە تیرۆریستەکان بۆ دروستدەکات"(19). شێخ لەقسەکانیدا ئەو هەستە لای قسەبۆکراو دروست دەکات، کە موسڵمانان خەریکە زەلیلی دەستی کافرانودەسەڵاتداران دەبن، لەبەرئەوە پێویستە لەسەر موسڵمان زەلیلی دەستی کافران نەبێت، لێرەوە هەستی خۆبەکەمزانین یان سوکایەتی پێکردن لای تاکی موسڵمان دروست دەبێت، دیارە موسوڵمانێك هەست بکات سوکایەتی بەخۆیو ئایینەکەی دەکرێت، ئەوکات زۆر ئاسانە کە خەونو ویستی جیهادو خۆتەقاندنەوە ببێتە

ئارەزووی ئەو گەنجە موسڵمانە، ئەوە بۆ کەسێکی وەك تەها کە گرفتاری هەژارییە، کە ڕێگەی لەپەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانی گرتووە، لەلایەکی تر تەها ڕق ئەستوورە بەرامبەر بەدەسەڵات چونکی دەسەڵات گەندەڵە ڕێگە نادات کوڕی دەرکەوان ببێتە ئەفسەری پۆلیس، لەبەرئەوەیە کەسێکی وەك تەها بەبێ بەر هەڵستی کردن بۆ کردەیەکی وەك جیهاد، کردەیەك بۆ گەنجێك کە گەورەترین دوو خەونی ژیانی نەهاتۆتە دی، لەبەرئەوە زۆر ئاسانە لەوە تێبگەین تەها بۆ حەز بەجیهاد کردن دەکات، تەها لەڕێگەی خوێندنەوەی بەردەوامی ئەو پەرتووکانەی کە هەستی جیهادی لانەمروباڵا دەکەن، هەروەها بەردەوام وتاروکۆبونەوە تایبەتەکانی شێخ لەگەڵ تەهادا، لەلایەکی تر ئەو ئەشکەنجەدانو مامەڵە ناتەندروستەی بەندینخانە کە تەواوی هزری تەها داگیر دەکات بۆ هزری جیهادوتۆڵە سەندنەوە لەو کەسانەی بەو چەشنە ئەزیەتیان دەکردولاقەیان دەکرد(دواتر باس لەم مامەڵە نادروستە دەکەین) لەبەرئەوە کاتێك موسڵمان هەستی نامۆبوداگیرکراوی لەلایەن دەسەڵاتێکی کافر زاڵدەبێت بەسەریدا هەوڵی تۆڵەسەندنەوە دەدات، کە جیهادە.

5/دروست کردنی ترس لای شوێنکەوتوانی شێخ.
لێرەوە دەمەوێت ئاماژە بەلایەنێك یاخود میکانیسمێکی دی بکەم، کە شێخ هەروەها بەگشتی تیرۆریستان بەکاریدەهێنن بۆ ڕامکردنی مرۆڤی دیندارو هەروەها بۆ خۆشەویستکردنی بەهەشتوڕقلێبوونەوە لەم ژیانە، واتە لەلایەك ترس دروست دەکات، لەلایەکی تر هێزو توواناى تۆڵەسەندنەوە، مەبەست لەترس دروستکردن ئەوەیە کە شێخ ترسێکی زۆر لای ئەوگەنجانە گەلاڵە دەکات، بەوجۆرەی کە برا عێراقیە موسڵمانیەکانمان لەلایەن دژەکانمانەوە"ئەمەریکا"ئەزیەت دەکرێنو سوکایەتیان پێدەکرێت، شێخ وێنە بۆ تەها دەهێنێت، هەتاوەکو لەڕێگەی دیتنی وێنەکانەوە، ترسی داگیرکردنو هێزی تۆڵەسەندنەوەی تێدا زیندوو بەهێز بکا"سەیری ئەو وێنانە بکە..باش لێیان وردبەرەوە..ئەمە برا موسڵمانەکانتن لەعێراق، کەناپاڵمی فڕۆکەکانی هاوپەیمانان پارچە پارچەی کردوون"(20).لەخوێندنەوەی تەواوی لاپەڕە(146-147)تەواو ئەو ڕاستییەمان بۆ ڕووندەبێتەوە، کە ترس لای تەها دروست دەبێت، بەرامبەر هاوپەیمانەکانودەسەڵاتدارانی وڵاتی میصر کە چەند مەترسیدارن، بۆ سەر ئەم ئیسلامە، لەلایەکی تر هەستی بەرپرسیاریەتی لای تەها دروستدەکات بەرامبەر بە پاراستنی موسڵمانانوئاینی ئیسلام، یان هێزی دەداتێ بۆ تۆڵەسەندنەوە"لەڕوخساری ئەم منداڵە عێراقییە ورد بەرەوە بزانە چۆن ناپاڵمی ئەمەریکی شیتاڵ شیتاڵی کردووە..باشە لێپرسراویی ئەم منداڵە وەکو خوشکودایکت لەئەستۆی تۆدا نییە..تۆ بۆ پشتیوانیان چی دەکەیت؟"(21) دەبینین چۆن بەو وێنانە چ هەستێك لای تەها دەوروژێنێت، هەستی ترس بەرامبەر بە سەپاندنو فراوانکردنی دەسەڵاتی کافران بەسەر موسولمانەکاندا، ئەم هەستە گۆڕوتینێك بە لاوانی موسڵمان دەبەخشێت بۆ تۆڵە سەندنەوەو ڕێگەگرتن لە کافران، لێرەوە دەتوانین بڵێین هەستکردنی تەهاوموسڵمانان لەترسی داگیرکردنی وڵاتێکی ئیسلامی بەدەست کافران فاکتەرێکی بەهێزی توندوتیژی تیرۆرە، چونکە لە بوونی ئەم ترسەدا تەنێ هەستی تۆڵەسەندنەوەوتیرۆروتۆقاندن زاڵە نەك هزری مرۆیبو ژیاندۆستی، تەهاش نەبوونی هۆشیاری ئاینو ڕۆشنبیری پاڵنەری دەبێت بۆ بە تیرۆریستبوون.

6/نەبوونی سیستمێك بۆ پەروەردەکردنی کەسی تیرۆریست.
کاتێك مرۆڤێك چەندان گرفت ڕووبەڕوی دەبێتەوە، پێویستی بەهاوکاریو ڕێنیشاندانە نەك ئەزیەتکردنوئەتکردن، بەڵام هەندێکجار ئێمە لەلایەن دەسەڵاتدارانەوە پێچەوانەکەی دەبینین، بەتایبەت لەڕۆژهەڵات، کە کوردستانیش بەدەر نیە، لەم مامەڵە ناتەندروستە لەگەڵ کەسانی ناتەندروست(تیرۆریست بە نمونە)، واتە بەندکراوێکی ناتەندروست لەلایەن سیستمێکی دەسەڵاتی ناتەندروستەوە، هەمیشە ئایندەیەکی مەترسیداری لێدەبینرێت.

دەسەڵاتداران کاتێك بەدگومانن بەرامبەر بەکەسێك یان تیرۆریستێك، چۆن مامەڵەی لەگەڵ دەکەن؟ چ میکانیزمێك بەکاردەهێنن بۆ مامەڵە لەگەڵ ئەم مرۆڤانەدا ؟ ئایا دەبێت ئەو ئاسایشو زێرەڤانو پۆلیسە ڕەقو توندەکان لێپرسینەوەیان لەگەڵ بکەن یان سۆسیۆلۆگوسایکۆلۆژیستەکان؟ بێگومان کاتێك مرۆڤێك بەشێك لەبیرکردنەوەی لەدەست دەدات ئیدی نابێت دەست بەرداری ئەو مرۆڤە بین، یان تەواو سەرلێشێواوی بکەین، هێندەی تر ڕق ئەستووری بکەین، لەوکاتەدا ئاسایشو لێپرسراوان جیاوازییەکی فرەیان نابێت لەگەڵ تیرۆریستاندا، کاتێك ئاسایش تەها بەند دەکەن مامەڵەکردنی ئاسایش لەگەڵ تەهادا، هێند جودا نییە لەو توندوتیژییەی تیرۆریستەکان."سەگێکی پۆلیسی زەبەلاح پری پێدا کرد و دای بەزەویدا، بەکەڵبەکانی کەوتە سەر سینگ و ملی، تەها خۆی وەرگێرا تاکو دەموچاوی لەکەڵبەی سەگەکە بپارێزێت، بیری لەوە کردەوە...خۆئەگەر مردیش بەهەشت بەدەست دەهێنێت...ئینجا سەربازەکان سەرلەنوێ هەڵیان کوتایە سەریانو بێبەزەییانە بەربوونە گیانیان"(22). گەر بە وێنە ئەو دیمەنە بهێنینە پێشچاو، جگە لەوە کە ئەمە کارێکی نامرۆڤانەیە، تەواو ڕقو توندوتیژی تێدا دەبینرێ، ئایا چاوەڕوانی چی لە تیرۆریستێك دەکرێت دووای ڕزگاربوون لەدەست تۆی توندوتیژ وەڵامی ئەو کردەوە نابەجێیانەت نەداتەوە؟ بێگومان وەك دەڵێن "بەکوشتنی خوێنت تینووە" دەزگاکانی لێپرسراو لەتیرۆریستان دەبێت کردارگەلێك بنوێنن، کەپێویست بێت بۆ هاوکاریکردنو ڕاستکردنەوەی کردارە نابەجێیەکانی تیرۆریستان، نەك ئەوەی مرۆڤێکی موسڵمان لاقە بکەن، دیارە تەها تەواو کاریگەر بوو بەو دەستدرێژییە"ئەتکردن"ە، تا تۆڵەی خۆی لەو کەسە نەکردەوە کە فرمانی بەو کردارانە دەدا، کە بەرامبەر بە تەها دەکرا کۆڵی نەداو لێنەگەڕا"ئەو بوو سەرپەرشتیاری ئەشکەنجەدانی کرد، کەفەرمانی بەسەربازەکان دا... داری تێ بیرن...تەها ئاوەزی لەدەستداو بەرەولای تەکانی دا...ئەفسەرەکە بەدووچاوی پڕ لەترسەوە ئاوری لێ دایەوە، ڕووخساری لەترساندا گرژ بووەوە، وەك ئەوەی درکی پێکردبێت، دەمی داپچڕی تاکو شتێك بڵێت، وەلێ نەیتوانی، لەپڕ گوللەی بەسەردا باری"(23).

ئەو بارە دەرونییەی بۆ تەها دروست ببوو لەدووای لاقە کردن، زۆر گران بوو نەیدەتوانی بەسانای لەبیری بکات، لەبەرئەوە تەنیا بەتۆڵەسەندنەوە هەستی بەئارام بوونەوە دەکرد، هەر ئەوەش کرد، تەها باسی لاقەکردنەکەی بۆ شێخ شاکر کرد، هەروەها مکوڕ بوو لەسەر ویستی تۆڵەسەندنەوە لەو کەسانە، بەڵام شێخ زۆر بەگژیدا چووەوە چونکە ئامانجی تیرۆریستانو شێخ زۆر لەوە گەورەترە کە لە تیرۆرکردنی چەند کەسێکدا کورتبکرێتەوە، بابەتی سەرەکی لێرەدا ئەوەیە، مامەڵەکردن لەگەڵ تیرۆریستاندا، لەولاتە ڕۆژهەڵاتیەکان بەشێوەیەکی گشتی تەندروست نیە، بەڵکو هەتاوەکو خودا حەزبکات مامەڵەکردنێکی ناتەندروستو سلبیە، ئەو مامەڵە کردنە وەك ئەوە وایە نەخۆشێك ببەیتە لای دکتۆرێك بەڵام دکتۆرەکە لەباتی چارەسەری نەخۆشەکە بکات دەیکوژێت یان هێندەی تر نەخۆشییەکەی کوشندە دەکاتو دەیکاتە ئەرکو بار گران بەسەر نەخۆشخانەوە"کۆمەڵگە"، پێویستە ئەو نەخۆشە ڕاستییەکی پێ بگوترێت، کە ئەو دەیەوێت چ کارێك بکات، بەواتە بەکاوەخۆ ڕاستییەکی پێ بگوترێت کە بتوانێت هەزمی بکات، ئەویش وتنی کارەکەی خۆیەتی، کە خۆتەقاندنەوەو مرۆڤ کوشتنە، بەڵام ئایا هەموو کەسێك دەتوانێت ئەم ڕاستییە بەم مرۆڤە بڵێت؟ بێگومان نەخێر چونکە تەکنیکو شێوازی گوتنی ئەو ڕاستییە بەو کەسەی کەلەنێو هزرو بیرکردنەوەی بۆ ئەو ڕاستو بۆ زۆرینە هەڵەوکوشندەدا زۆر گرانە، واتە تیرۆریست کرداری خۆتەقاندنەوە بەهەڵەنازانێتو بەڵکو بەڕاستیەکی ڕەهای دەزانێت، ئەرکی سۆسیۆلۆگوسایکۆلۆژیستەکانیش ئەوەیە ئەو ڕاستیە ڕەهایەی تیرۆریستان هەڵوەشێننەوە ڕاستیەکی نوێ بنیاد بنێن کە مرۆڤ دۆستانە بێت، ئەو تەکنیکەی ئاسایشێك بەکاریدەهێنێت بێگومان زۆر جودایە لەو تەکنیکەی دەروونناسێك یان کۆمەڵناسێك، بێگومان ئەو نەخۆشە پسپۆری دەوێت بۆ هێنانە سەر ڕێگەی دروست نەك ئاسایشێکی توند. هێزی هزری دەوێت بۆ چارەسەر نەك هێزی دەمانچەو سەگولاقەکردنو توندووتیژی نوواندن. بەڵام بەپێچەوانەوە دەزگانی دژە تیرۆر لەڕۆژهەڵات بەگشتی زۆرجار خۆیان گەرای تیرۆر دادەنێن بۆ گەشەکردنو زیادکردنیان نەك

چارەسەرکردنیان، ئەوەی لای تەهاوتیرۆریستانی دی زۆر گرنگە ساڕێژکردنەوەی ئەو ڕقو هەست بەداگیرکردنەیە کە کەسی تیرۆریست هەستی پێدەکات، لە بیرکردنەوەی تیرۆریستاندا باوەڕی پتەو هەیە کە زۆر ئەستەمە خۆیان باوەڕی خۆیان بگۆڕنو بەئاگابێنەوە لەو کارەی دەیکەن، واتە هیچ کاتێك پێیان وانییە بیرکردنەوەیەکی هەڵەیان هەیە، لەبەرئەوە سەپاندنی بیرکردنەوەیەك جودا لەبیرکردنەوەی خۆیان ئەستەمە قەبوڵ بکرێ، ئەوەی دەتوانن ئەو کارە بکەن پسپۆڕانن(شێخ شاکرە بەهێزی قورئانوفەرمودە توانی بیرکردنەوەی چەندان گەنج ڕام بکات)، گەر بەزەبروزەنگ بیرکردنەوەی هەڵەی کەسێك چارەسەر بکرێت، ئەوا ئەو کارە بکرێت ئاکامێکی باشی نابێت، لەئەنجامدا مرۆڤێکی نامۆورقگیروزاڵبوونی هەستی تۆڵەسەندنەوە لەهزریدا لەهەر زەمەنێکی دی بێت سەر هەڵدەدات، تۆڵەی خۆی دەکاتەوە، وەك ئەوەی تەها ئەنجامیدا

.تەها کاتێك زیندانی دەکەن، لەزینداندا لاقەی دەکەن، ئەم کردارە ڕێگە خۆشکەرە بۆ ئەوەی تەها هەستی خۆبەکەمزانین بەبەراورد لەگەڵ خەڵکی دی، لادروست ببێت، ئەمەش بەردەوام مایەی پەژرارەوقەهرە بۆ تەها، شتێك بتوانێت لەم قەهرەی فریاد بکا تەنیا تۆڵەسەندنەوە لەو ئەفسەرەیە، تەهاش هەر ئەوەدەکات تۆڵەی خۆی لە ئەفسەرەکە دەکاتەوە، واتە ئەوەی لەدڵوهزریدا هەیە تۆڵەسەندنەوەیە، تەهاش تۆڵەی خۆی دەکاتەوە، گرنگی ئەم ڕۆمانەش لەوەدایە، کە بەرامبەر بەم کردارە نامرۆڤانەی تەها خۆشەویستەکەی تەها(بوسەینە) کردارێکی مرۆڤانە ئەنجامدەدات، کە ئەویش پەژیوانبوونەوەیەتی لەو پەیمانەی کە بڕیاروایە کردارێکی نامرۆڤانە بەرامبەر بە دۆستێکی بکات لەبەرامبەر بڕێك پولدا، کە ئەمەش تای تەرازوی ڕۆمانەکە بەلای مرۆڤ دۆستیدا دەشکێنێتەوە.

لەم کۆتاییەدا دەمەوێت باسی ناونیشانی ئەم نووسینەوهەندێ شتی دی بکەم"باڵەخانەی یاقوبیان، لەنێوان مردنوژیاندا" ئەم نووسینە لەلێکدانەوەم بۆ مردنی تەها، هەروەها"ژیانکردن" شوکردنی بوسەینە(خۆشەویستەکەی تەها)، بە زەکی بەگ دسوقی، بەواتا تەهای جیهاد دۆستو دنیا نەویست بەرامبەر بە بوسەینە ژیان ویستوجیهاد نەویست.

ڕۆمانی "باڵەخانەی یاقوبیان" یەکێکە لەو ڕۆمانانەی کە خوێنەرورەخنەگر دەتوانێت چەندین خوێندنەوەوراڤەی جودای بۆ بکات، ڕۆمانی باڵەخانەی یاقوبیان ئەو ڕۆمانەی وەك شیعری "کۆڵان"ی دلاوەر قەرەداغی، جێگەی هەموو شتێکی تێدادەبێتەوە،"خودا بەتورەی، خودا بەهێمنی- سێکس کردنی مرۆڤانە، نامرۆڤانە –جێگای ڕق- جێگای خۆشەویستی- ژیان-مردن-خوداپەرستی-خودانەویستی- نائومێدی-ئومێد- داگیرکردن- فریادکردن- ڕاستی-درۆ- ناکۆکی-تەبایی -دەوڵەمەند-هەژار- جێگەی پلان دانان بۆ جوانکردنی ژیان، جێگەی پیلان دانان بۆ ناشرینکردنی ژیان..." تەکنیکی نووسینی ئەم ڕۆمانە پێویستی بەتوێژینەوەی سەربەخۆ هەیە، لەبەرئەوە هیچی لەسەر ناڵێم، ئەوەی ماوەتەوە بیڵێم دەستخۆشییە لە وەرگێڕانوچاپکردنی ئەو ڕۆمانە چونکە قەبارەوشێوازی چاپەکەی زۆر جوانە، هەروەها لەڕووی زمانی وەرگێڕانیشەوە زۆر باش کراوە، ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام لەزمانی وەرگێرانی ئەم ڕۆمانەدا، بەکارهێنانی زۆر وشەی کوردییە کە فەرامۆش کراوە ئەو وشانە لەئێستادا، سوپاسودەستخۆشیم بۆ وەرگێرو دەزگای ئاراس.

ئەنجامی لێکۆڵینەوەکە.

1/ لەم رۆمانەدا ئەوەمان دەستکەوت، کە مرۆڤ نابێت یەك ئاواتو خەونی هەبێت لە ژیانیدا، لە کاتێکدا هێنانە دی ئەو خەونە لە دەست ئەواندا بێت.

2/ تەهاو موسڵمانان پێویستە ئاگاییان بەرامبەر بە ئاینەکەیان هەبێتو بە ئاسانی تێنەکەون لە بڕیارداندا.

3/بوونی کۆمەڵگەیەکی ناهۆشیار، باشتر هۆکارە بۆ ئاژاوەگێری.

4/ بوونی نادادپەروەریو جیاکاریو گەندەڵی لە هەر سیستمێکی حکومڕانیدا کارەساتی گەورەی لێدەکەوێتەوەو مرۆڤەکان والێدەکات نیشتیمان بە بەهاو وڵاتپارێزی لایان بەهای نەبێت.
5/ سیستمی خوێندنو فێرکردن نابێت بکرێتە هۆکار بۆ کاری نەشیاو دژ بە مرۆڤ، واتە لە ئامانجە رەسەنەکەی خۆی لا نەدات. نابێت زانکۆ لەشوێنێکی زانست پەرستییەوە دەبێتە شوێنی خودا پەرستی.
6/دەبێت سیستمی بەندکردن لەسەر بنەمای راستکردنەوەی مرۆڤەکان بێت نەك ببێتە هۆکاری رقگیریو تۆڵە سەندنەوە. واتە زیندان دەبێت هۆکاربێت بۆ بەخۆداچوونەوەیە بە لایەنە باشەکەی نەك خراپەکەی، کە لەم رۆمانەدا لایەنە خراپیەکەی زیندان خراوەتە روو.
7/ دەبێت کەسی لێکۆڵەر ئاگای لە هەستو لایەنی سایکۆلۆژی بێت.
8/ دەبێت دیدی ئیسلامیەکان بگۆڕێت لە نە فرەتکردن لەم دنیایەو ئەو دنیا ویستی، دەکرێت بە دیدێکی ئیسلامیەوە ئەم دنیاو ئەو دنیاش بویسترێت.
سەرچاوەکان:
1/عەلا ئەسوانی، باڵەخانەی یاقوبیان، وەرگێرانی، سەباح ئیسماعیل، چاپی یەکەم، دەزگای ئاراس-هەولێر،2009.لا.28.
2/هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.28
3/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.28
4/ سازگار کەمال/ رووخاندن-هەرەس هێنان، گۆڤاری زانستی سەردەم/ژ8/ دەزگای سەردەم-سلێمانی، 2001.لا.220.
5/ /عەلا ئەسوانی، باڵەخانەی یاقوبیان، وەرگێرانی، سەباح ئیسماعیل، چاپی یەکەم، دەزگای ئاراس-هەولێر،2009.لا72.
6/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.73.
7/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.116.
8/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.139.
9/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.111.
10/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.120.
11/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.145.
12/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.120.
13/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.147.
14/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.170-171.
15/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.139.
16/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.111.
17/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.115.
18/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.116.
19/ عادل باخەوان.تیرۆریسم وەك بیناکردنی کۆمەڵایەتی.چاپی یەکەم، دەزگای سەردەم-سلێمانی، 2007، لا.61.
20/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.146.
21/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.146.
22/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.183.
23/ هەمان سەرچاوەی پێشوو،لا.298.